ב"ה

גבולות היחידה: במדבר פרק ה' פסוקים א'-י'

נושאי היחידה: שילוח טמאים מחוץ למחנה ואשם גזלות

כותב: אורן גוטמן

מספר שיעורים: 1

הסבר כללי: יחידת פסוקים אלו מכילה בתוכה שני נושאים:

1. שילוח טמאים מחוץ למחנה ישראל. את פסוקים א'-ד' נלמד בעיון, תוך כדי התעכבות על הפרטים העולים מן הפסוקים.
2. אשם גזלות. את פסוקים ה'-י' נלמד באופן מהיר מבלי להתעכב על הפרטים העולים מן הפסוקים, אלא רק על העקרונות העולים מהם.

פתיחה:

בשיעור זה אנו הולכים ללמוד על שני נושאים שלכאורה אינם קשורים זה לזה. נלמד תחילה את שני הנושאים בנפרד. במהלך הלימוד, חשבו כיצד שני הנושאים אכן יכולים זה לזה.

עיון בפסוקים:

פסוקים א'-ד': שילוח טמאים מחוץ למחנה

אופן קריאת הפסוקים: נקרא את הפסוקים בצורה המביאה דגש והנדהות לאותם סוגי טמאים שמשולחים מאחוץ המחנות.

- מנו כמה פעמים חוזרת המילה 'מחנה' בהטיות שונות בפסוקים [ארבע פעמים].
- מה פירוש המילה 'מחנה', לפי העולה מן הפסוקים?

למילה 'מחנה' ישנם מספר פירושים. אנו נתמקד בפירוש המילה העולה מתוך הפסוקים. אם כן, פירוש המילה 'מחנה' הוא: שטח אדמה תפוס באופן זמני ע"י קיבוץ גדול של אנשים שהקימו עליו מבני עראי למגורים.

עם ישראל בזמן חנייתו במדבר, היה מורכב משלושה מחנות אחד בתוך השני:

1. המחנה הפנימי ביותר היה 'מחנה שכינה', שבו שכן המשכן ובתוכו כלי המשכן.
2. 'מחנה לווייה' סבב את 'מחנה שכינה', ובו התגוררו הלווים ששירתו בעבודת המשכן.
3. 'מחנה ישראל' - המחנה הגדול ביותר - סבב את 'מחנה שכינה' ואת 'מחנה לווייה', ובו התגוררו כל שבטי ישראל.

לכל אחד מהמחנות הייתה מדרגת קדושה מיוחדת משלו. מדרגה זו השפיעה על אפשרות השהייה של אנשים מסוימים הטמאים ברמת טומאה מסוימת, באחד או יותר מבין המחנות.

לפעולה שבה היו מרחיקים את הטמא מן המחנה, קראו 'שילוח טמאים'. הטעם לשילוח מן המחנות הוא: מכיוון שהשכינה שורה בכל שלושת המחנות, אנשים טמאים אינם יכולים לשהות בתוך אותה קדושה, ולכן הם היו נאלצים שלא להיכנס לאותו מחנה. ראוי להדגיש שהשילוח אינו מהווה כלל עונש, אלא רק הרחקה ממקום הקדושה עקב היטמאותו של האדם.

ב'מחנה שכינה' - השכינה שורה באופן הכי מיוחד וגלוי, ולכן הוא החמור ביותר מבחינת רמת הקדושה שלו. לאחריו מחנה לווייה, ולאחריו מחנה ישראל.

- מדוע, לדעתכם, נאמרה פרשת 'שילוח טמאים' דווקא לאחר סידור מחנה ישראל בפרקים ב'-ד'?

מיקום פרשת 'שילוח טמאים' הוא דווקא לאחר סידור המחנה, מכיוון שלאחר שסידרנו את כל השבטים ואת מקומם, צריך להזכיר גם את אותם סוגי אנשים טמאים שאינם יכולים לשהות בזמן טומאתם באחד או יותר מבין המחנות.

לא כל סוגי הטמאים משתלחים מחוץ לאחד או יותר מבין המחנות, אלא רק סוגים מסוימים של טמאים משולחים:

1. מצורע שהוחלט סופית שהוא נגוע בצרעת. הצרוע מקולקל בחטא לשון הרע - חטא שפוגע בחברה - ולכן משלחים אותו מחוץ לשלושת המחנות, שם ישב לבדו בלי שום חברה. כך יוכל לשתוק ולחשוב על מעשיו ודיבורו (שילוחו נזכר בספר ויקרא י"ג, מ"ו).
2. הזב - אדם שיוצאות מגופו הפרשות טמאות - משולח רק ממחנה שכינה ולווייה, אך מותר בכניסה למחנה ישראל (שילוחו נרמז בספר ויקרא ט"ו, ל"א).
3. כל אדם שנטמא בטומאת מת. טמא מת אסור בכניסה למחנה שכינה, ומותר בכניסה למחנה לווייה וישראל. הטמא לנפש פוגש את המוות, שמשאיר בו חוויה רוחנית קשה שאינה מאפשרת לו להיכנס אל מקום הקודש.

פסוקים ה'-י': **אשם גזלות**

פרשת 'אשם גזלות' נזכרה בספר ויקרא פרק ה' פסוקים כ'-כ"ו, אלא ששם היא נאמרה ביתר פירוט, וכאן היא נזכרה בקיצור. אם כן, מדוע חזרו על אותה פרשה?

חכמים ביארו שישנם שני חידושים בפסוקים אלו שלא נאמרו בספר ויקרא:

1. חובת תשלום חומש והבאת קרבן אשם באים רק לאחר שהאדם מודה בחטאו.
2. גזל הגר נתון לכוהנים.

את שני החידושים הללו אלו נלמד בפסוקים.

אופן קריאת הפסוקים: את פסוק ו' נקרא באופן ערמומי, המבטא את מעשה הגנבה של האדם. אולם מיד לאחר מכן, את פסוק ז' והלאה נקרא באופן המבטא את רגשות הצער של האדם החוזר בתשובה על מעשיו.

ה'מעל' הוא פעולה ממונית שאינה ישרה, כגון גזלה של חפץ שהופקד בידי האדם, או גזלה של אבדה שהאדם היה אמור להשיב, או הימנעות מלשלם חוב.
הבעייתיות הגדולה במעילה היא הפגיעה באמונו של אדם אחד על ידי אדם אחר. המועל אינו פוגע רק ב'בין אדם לחברו', אלא גם ב'בין אדם למקום', מכיוון שבפעולה זו של האדם, הוא חושב שה' אינו צופה ומכיר את מעשיו. מכאן אנו למדים שיש חומרה גדולה בחטאים שבין אדם לחברו, מכיוון שגם בהם יש ממד של 'מעל' בה'.

החזרה בתשובה של האדם על מעשיו הפגומים חייבת להיות במספר שלבים:
1. להתוודות על חטאיו, כלומר, להבין שמעשהו היה פסול.
2. להשיב את הממון שגזל, הקרן, ולהוסיף על הקרן ממון של חמישית מן הסכום שגזל, כדי לכפר על מעשיו.
3. להקריב איל אשם (בלשון התורה, הקרבן מכונה 'איל הכיפורים'). הקרבת הקרבן אינה מעשה חיצוני, אלא היא מביעה את התיקון הפנימי שהאדם עובר, תיקון הבא לידי ביטוי בקרבתו לקב"ה בכך שתיקן את מעשיו.

- מה יהיה הדין אם האדם שנגזל מת, ואין לו קרובי משפחה שישיבו להם את הגזלה?

במקרה רגיל, אדם משיב את הגזלה לאדם שהוא פגע בו, ואם אותו אדם מת, הוא משיב ליורשים את הגזלה. אולם אם אין לאיש שגזלו ממנו שום יורשים, כגון גר שנתגייר ונחשב כ'קטן שנולד', שאין לו קרובי משפחה ואין לו יורשים – במקרה כזה, נותנים את הממון המושב לכהן, ובעזרת נתינה זו לכהן, החוטא מנוקה מחטאתו. הנתינה היא דווקא לכהן, מכיוון שהכהן נחשב כנציגו של ה', כך שבעצם הממון מושב להקב"ה שהוא הבעלים על העולם.
גם במקרה שהגוזל נותן את הממון הגזול לכהן, הוא חייב להקריב איל אשם.

כעת, לאחר שלמדנו את שני הנושאים, עלינו לחזור ולשאול את השאלה ששאלנו בפתיחת השיעור: מדוע נסמכה פרשת 'אשם גזלות' לפרשת 'שילוח טמאים'?
1. לאחר שהתורה עסקה בסידור מחנה ישראל, בייחוס של השבטים ובהגבלת כניסת הטמאים למחנה, היא עוסקת בגרים שלא נמנו עם שבטי ישראל.
2. 'אשם גזלות' עוסק בפגיעה של אדם בחברו. כך גם טומאות הצרעת והזיבה באות בגלל פגיעה של אדם בחברו, כגון באמירת דברי לשון הרע.

הצעות להמחשה:
1. ציור או דגם של שלושת המחנות: מחנה שכינה, מחנה לווייה ומחנה וישראל. ציורים ניתן למצוא באתרים רבים באינטרנט.

2. מכיוון שעסקנו ב'מעילה', ננסה לתקן את דרכינו באמצעות פעילות על שמירת אמון, הקשבה, תקשורת והבנה בין אדם לחברו.

דוגמה לפעילות סוג זה:

א. כל הילדים בקבוצה אוחזים ידיים במעגל. בין אחד הזוגות מכניסים חישוק,יש להעביר את החישוק לימין/ לשמאל ללא ניתוק של הידיים.

ב. משרטטים מעגל גדול, לפחות 2-3 מטרים קוטר, על האדמה.
עושים וו מחוט ברזל עבה. אל הוו קושרים כ-10-15 חבלים. מניחים את הוו במרכז המעגל, ופורשים את החבלים לכל הכיוונים (כמו "עוגה" כזו).
לוקחים דלי וממלאים אותו עד האמצע במים, ומניחים אותו במרכז המעגל מתחת לחבלים הפרושים.
על הקבוצה לעמוד מסביב למעגל מחוצה לו, כשכל אחד מחזיק קצה חבל. הם מותחים את החבלים כך שהוו תלוי באוויר. המטרה שלהם היא להרים את הדלי בעזרת הוו ולהוציא אותו מן המעגל, בלי לשפוך את המים, תוך תיאום התנועות של כולם.

מסרים והפנמה:

דרגות בקדושת המקום – שלושת מחנות ישראל מלמדים אותנו שישנן מדרגות בקדושה מבחינת המקום, ולמרות שהקב"ה נמצא בכל מקום, רמת הקדושה אינה שווה בכל מקום.
הודאה והכרה בחטא – הגזלן מכיר בחטאו. הוא עובר תהליך חזרה בתשובה של הכרה בחטא, באמצעות הווידוי שדורש ממנו לומר בקול רם את חטאו, והוא נדרש גם להשיב את הממון הגזול ולהוסיף קנס וקרבן על חטאו.
משא ומתן באמונה – אם האדם היה מנהל את עסקיו באופן ישר והגון, הוא לא היה מכניס את עצמו למקום של עושק, גזלה וכד'.

סיכום:

בנושא של 'שילוח טמאים מחוץ למחנה', למדנו על שלושת המחנות הבונים את כל המחנה של עם ישראל ומה הם סוגי הטומאה המשולחים מכל אחד מבין המחנות.
בנושא של 'אשם גזלות', למדנו על פגיעה ממונית של אדם בחברו. כדי לחזור בתשובה על חטא זה, האדם נדרש להודות בחטאו, להחזיר את הממון אותו הוא גזל, להוסיף חמישית מערך הגזלה ולהקריב קרבן כדי לכפר על חטאו. אם האדם הנגזל מת ואין לו יורשים להשיב להם את הגזלה (אדם שהתגייר), נותנים לכהן את הממון הנגזל.